

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:
Філологічні науки
(мовознавство)

Випуск 127

Кіровоград – 2014

ББК 81.2(3)

Н 34

Наукові записки. – Випуск 127. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) –
Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – с.

До Наукових записок увійшли статті, присвячені дослідженню актуальних питань загального мовознавства – мови, мовлення, мовної політики, а також мовних картин світу та граматики слов'янських і германських мов.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, студентів філологічних факультетів, а також учителів-словесників.

Друкується за ухвалою вченої ради Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(*протокол № 7 від 27.01.2014 року*).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. Олег Семенюк	– доктор філологічних наук, професор
(відповідальний редактор).
2. Григорій Клочек	– доктор філологічних наук, професор.
3. Болеслав Кучинський	– кандидат філологічних наук, професор.
4. Василь Лучик	– доктор філологічних наук, професор.
5. Володимир Манакін	– доктор філологічних наук, професор.
6. Василь Марко	– доктор філологічних наук, професор.
7. Володимир Панченко	– доктор філологічних наук, професор.
8. Валентина Паращук	– кандидат філологічних наук, професор.
9. Василь Ожоган	– доктор філологічних наук, професор.
10. Олег Поляруш	– кандидат філологічних наук, професор.
11. Олена Семенець	– доктор філологічних наук, професор.
12. Олександр Білоус	– кандидат філологічних наук, професор
(відповідальний за випуск).

Статті подано в авторській редакції.

**© Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка, 2014**

психологічному рівні людини відповідну просторову модель: власна домівка → село → місто → країна → Земля → космос, яка є своєрідним просторовим колообігом, по якому переміщається людина [9: 108–109].

Лексико-семантичний аналіз пісенних текстів дає можливість простежити етапи формування тематичної лексики взагалі й значення конкретного слова.

Отже, мовну картину світу української народної пісні формують ключові слова на позначення простору. На основі парадигматичних і синтагматичних зв'язків слів-концептів змодельовано лексико-семантичне поле простору та його мікрополя.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Данилюк Н. О. Концепт „Україна” в мові української народної пісні / Н. О. Данилюк // Науковий вісник. Філологія. – 2006. – №7. – С. 292–297.
2. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Годор]. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
3. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
4. Кубрякова Е. С. Язык пространства и пространство языка / Е. С. Кубрякова // СЛЯ. – 1997. – № 3. – С. 22–31.
5. Мацько Л. І. Дискурсивний аналіз тексту / Л. І. Мацько. [Електронний ресурс] Ч. 1. // Режим доступу : www.ukrlit.vn.ua/article/1289.htm
6. Морковкин В. Опыт идеографического описания лексики. Анализ слов со значением времени в русском языке / В. Морковкин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1977. – 168 с.
7. Никитина С. Е. Дом в свадебных причитаниях и духовных стихах (опыт тезаурусного описания) / С. Е. Никитина, Е. Ю. Кукушкина. – М. : Ияз РАН, 2000. – 216 с.
8. Усатенко Т. П. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів / Т. П. Усатенко. – К. : Радянська школа, 1984. – 197 с.
9. Федик О. С. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. С. Федик. – Л. : Місіонер, 2000. – 300 с.
10. Черванева В. А. Пространство и время в фольклорно-языковой картине мира : [монография] / В. А. Черванева, С. Б. Артеменко. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та., 2004. – 184 с.
11. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия) / Е. С. Яковлева. – М. : Гнозис, 1994. – 344 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Іовхімчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: мовні засоби вираження категорії простору в українській народній пісні.

ДЕЯКІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ФРАГМЕНТІВ УСПІХУ Й НЕВДАЧІ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Віра КАЛІНІЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

Статтю присвячено виокремленню та аналізу соціолінгвістичних чинників концептуалізації абстрактних феноменів успіху й невдачі свідомістю представників американської та української лінгвоспільнот із залученням даних психолінгвістичного експерименту, розглядається екстернальна та інтернальна специфіка національного характеру американських й українських комунікантів у контексті розуміння та осмислення ними досліджуваних концептуальних феноменів.

Ключові слова: концепт, когнітивна ознака, мовна свідомість, габітус, соціолінгвістичний чинник, екстернальність, інтернальність, національний характер.

In the article on the basis of the psycholinguistic experiment results the certain sociolinguistic factors of abstract success and failure phenomena conceptualization by the conscience of the representatives of the American and Ukrainian linguistic societies are observed. In the piece of research the author also examines the external and internal specificity of the American and Ukrainian national characters in terms of the speakers' comprehension of the conceptual phenomena under consideration.

Key words: concept, cognitive sign, linguistic conscience, habitus, sociolinguistic factor, externality, internality, national character.

Специфічні власне лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники формування структури й змісту різноманітних концептуальних фрагментів у свідомості представників певних етнолінгвокультур активно студіюються в працях М.Ф. Алефіренка, А.П. Бабушкіна, О.О. Залевської, Дж. Лакоффа, В.І. Карасика, В.В. Красних, О.С. Кубрякової, В.М. Манакіна,

З.Д. Попової, А.М. Приходька, О.О. Селіванової, Г.Г. Слишкіна, Ю.С. Степанова, Й.А. Стерніна, Н.В. Уфимцевої та багатьох інших дослідників лінгвоконцептів.

Метою цієї наукової розвідки є розгляд деяких соціолінгвістичних особливостей формування та функціонування концептуальних фрагментів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА в мовній свідомості американських та українських комунікантів з опертям на результати проведеного психолінгвістичного експерименту.

Конкретні особливості сприйняття носіями певних етнокультур концептуальних фрагментів успіху й невдачі є зумовленими низкою соціолінгвістичних чинників: соціально-історичним середовищем держави, релігійно-етичними переконаннями членів спільноти, економічними тенденціями, домінантними бізнес-моделями, що передбачають функціонування в суспільній свідомості різних стратегій і способів досягнення успіху й боротьби з невдачею [9].

На переконання П. Бурдье, об'єктивне соціальне середовище шляхом його сприйняття та засвоєння людьми у процесі практичної діяльності продукує *габітус* – систему закріплених набутих схильностей (практичних схем), які в подальшому відіграють роль неусвідомлених вихідних установок, що породжують стабільно відтворювану однотипну поведінку в поточних соціальних відносинах [цит. за 4: 36]. О.С. Голіков у контексті концепції П. Бурдье про подвійне структурування соціального простору зазначає, що концепт життєвого успіху є результатом реалізації та переживання індивідом власних дій і зусиль з одного боку, й результатом соціального конструювання соціальної позиції, зв'язків, впливу низки суспільно-політичних та історичних умов буття конкретного соціуму – з іншого [4: 36-37].

У досягненні успіху вбачають головну цінність особистості в сучасному суспільстві. На переконання А. Маслоу, успіх належить до базових потреб індивіда та є необхідним для його повноцінного існування, адже для самореалізації людина потребує постійного поступового сходження щаблем базових потреб від нижчих ступенів до вищих [цит. за 18].

Американський соціум, основа якого була закладена зусиллями малого та великого фермерського й промислового бізнесу, вважає однією із провідних передумов досягнення успіху вільне підприємництво – систему, що приносить прибуток не обмеженій кількості обраних, а мільйонам людей [26: 12]. Ідеологи молодого американської буржуазії сформували нову соціально-політичну доктрину, що ототожнювала суспільний інтерес із економічним процвітанням. Поступово сформувався ідеал економічного індивіда, який повинен був дотримуватися принципу: бути членом суспільства означає брати участь у ринкових відносинах та одержувати прибутки [1: 5].

Недарма за результатами психолінгвістичного експериментального дослідження (*дали* ПЕД) (відомості про респондентів, умови проведення експерименту та поставлені перед опитуваними завдання подано у наших попередніх публікаціях [11; 12 та ін.]) виокремлюється надзвичайно актуальна для мовної свідомості (*дали* МС) американських респондентів когнітивна ознака (*дали* КО) “SUCCESS is wealth” 184 (7,63%): *money* (80); *wealth* (45); *benefits* (14); *financial* (12); *fortune* (8); *thrift* (4); *high position* (4); *stocks* (4); *possession* (2); *being financially secure* (2); *good financial state* (2); *social status* (1); *resources* (1); *cherishing* (1); *a bank account in Switzerland* (1); *a strong bank balance* (1), що має ядерний статус у структурі концепту SUCCESS і свідчить про неабияку значущість матеріальних статків для усвідомлення особистої успішності представниками американської лінгвоспільноти.

У МС американців при осмисленні феномену невдачі вичленовуються і КО, які відбивають зв'язок невдачі з фінансовими проблемами та бідністю – “FAILURE is realized within financial troubles” 46 (2,09%): *low income* (14); *business* (13); *bad credit debt* (10); *money* (4); *bank* (2); *little money* (1); *finances* (1) та ін.; “FAILURE is becoming bankrupt” 28 (1,27%): *bankruptcy* (26); *broke (out of money)* (1); *no money* (1) і “FAILURE is poverty” 22 (1%): *poverty* (12); *being penniless* (7); *poor* (3), які, щоправда, є значно менш яскравими в зіставленні з попередньо згадуваною КО концепту SUCCESS.

Для американської спільноти успіх є цінним в індивідуальному плані як досягнення окремо взятої особистості. Поряд з індивідуалізмом, що сприймається у якості базового принципу американської спільноти, ключову позицію в американській національній

свідомості займає ідея “американської мрії”, центральним елементом якої є настанова на успіх [25: 57].

Якщо національна ідея США про “американську мрію” є давно визначеною часом та історією, то питання про “українську мрію” досі активно дискутується в наукових та суспільно-політичних колах, а власне національна ідея України ще не сформована та не окреслена.

Причинами значної кількості труднощів і проблем, перед якими постали українці в своєму суспільно-політичному розвитку, є, головню, “<...> повільні процеси набуття української національної ідентичності, поляризація суспільства за культурно-мовною та ідеологічною ознаками, відсутність спільних для всього населення України політико-ідеологічних цінностей, міжетнічні та міжконфесійні тертя і конфлікти, недовіра до влади, низька правова культура, аполітичність і недостатня громадянська свідомість населення тощо” [цит. за 24: 363].

Ю.М. Ільїна та О.В. Караханян наголошують на відсутності єдиної концепції успішності у країнах СНД, зокрема, в Україні наявна велика кількість “мозаїчних уявлень” про явище успіху, спостерігається свого роду психологічна комплексологія, що через певні історичні традиції часто виражається в архетиповому неприйнятті успішності, відсутності культури й чітких ментальних моделей досягнення успіху [9; 13].

Недарма за результатами ПЕД українські респонденти відчували більше труднощів під час надання символічних реакцій і суб’єктивних дефініцій на слово-стимул *успіх*, ніж американські мовці на слово-стимул *success*. Так, якщо при виконанні завдання в межах методики експериментального виявлення символіки зафіксовано 2% відмов серед американських опитуваних, то відносний показник відмов з-поміж українських інформантів складає 9,7%. У свою чергу, при поданні визначення поняттям *success* і *успіх* зафіксовано 3,25% відмов серед американських респондентів і 7,25% з-поміж українських опитуваних.

Виклики долі, тривале відчуття страху, несамостійність викликало в українців прагнення до обережності, заощадливості, звернення до минулих історичних подій та їх аналізу більше, аніж планування власного майбутнього, а основною рисою українського світосприйняття є концентрування на невдалих результатах діяльності, негативних рисах, подіях і явищах, певною мірою, ігнорування позитивних подій [8: 203].

Цікавим видається той факт, що, за статистичними даними ПЕД, українським респондентам було легше впоратися із завданнями на подання дефініцій на слово-стимул *невдача*, ніж американцям – на слово-стимул *failure*. Якщо надати визначення поняттю невдачі відмовилися 3,25% українців, то серед американців цей показник становить 7%, що дозволяє припустити про дещо більшу актуальність концептуального фрагменту невдачі для українських мовців у зіставленні з американськими.

Давнішня слава українців як хліборобів, низка геопсихологічних чинників – сприйняття статичних форм лісостепового українського рельєфу, далеких горизонтів, наповнених м’якими, плавними хвилями родючих земель – сприяли формуванню таких рис українського національного характеру, як *працьовитість*, *миролюбство*, *розважливість*, *ощадливість*, *чуттєвість*, *безпечність* й, особливо, *пасивність* [3].

Упродовж багатьох століть українці жили в умовах домінування суспільних структур у формі вічевих зборів, які діяли на засадах прямої демократії та утворювали з паралельно існуючими виконавчими ієрархіями збалансовану систему державної влади [15]. Засвоєні поведінкові схеми, притаманні періоду Київської Русі, зумовили після занепаду вічевих форм самоуправління стійке відтворення українцями суспільної поведінки, що виявилася неадаптованою до соціальних відносин, сформованих домінуванням структур одного лише ієрархічного типу внаслідок неможливості за нових умов впливати на формування, обговорення та прийняття рішень особисто, що взагалі позбавило українців відчуття причетності до творення абсолютно легітимного суб’єкта влади [там само].

Неадекватність відтворюваних поведінкових схем по відношенню до нових соціальних відносин спричинила стійку патологічну реакцію, що зазвичай сприймалася як негативна риса української ментальності та полягала у соціальній апатії і пасивності [22]. Це виявлялося в замиканні в собі, бажанні відсторонитися від агресивного зовнішнього світу та

обмежити його власною хатою з вишневим садком, у намаганні знайти спокій у соціальній позиції “моя хата скраю”. Особливістю національного характеру при цьому стала позиція пасивного протесту [там само].

Пасивність, небажання ризикувати, постійне очікування допомоги від інших яскраво прослідковується у характері вітчизняних підприємців. Н.Г. Комих серед соціокультурних особливостей сучасного українського підприємництва акцентує на таких рисах, як *наявність інституту соціальних зв'язків* (кумівство, дружба, родинні зв'язки) та *патерналізм* (очікування підтримки, захисту, допомоги, пільг з боку держави), що стають на заваді виявленню особистої активності підприємців та орієнтації на внутрішні чинники досягнення успіху й боротьби з труднощами [14: 12].

І.І. Руденко зауважує, що навіть за наявності знань, ерудиції, досвіду, нерішучість набагато знижує “коефіцієнт корисності” результатів діяльності представників української лінгвоспільноти [21]. Перераховані екстернальні риси українців стають зазвичай на заваді активній боротьбі за успішний результат і застосуванню ефективних стратегій подолання невдач і труднощів.

В українському суспільстві поширеним стає тип особистості без принципів та ідеалів, яка відчувається позбавленою відповідальності, необхідної для досягнення конкретної мети, сподіваючись на посмішку долі [23: 96]. Л. Хорішко називає везіння “продуктом епохи постмодерну”, доби, що має на меті подолання усталених норм і принципів вибору єдино правильної прорахованої дії, зауважуючи фактично про зникнення в українській суспільній свідомості раціоналістичного діяльнісного духу як запоруки досягнення високої мети й про появу орієнтації на везіння, очікування щасливого випадку [23: 92-93].

На користь цього свідчить наявність у змістовій складовій концепту УСПІХ КО “УСПІХ – це везіння” 89 (3,88%): *везіння* (75); *фортуна* (6); *везіння в усіх справах* (3); *фарт* (2); *талісман везіння* (2); *везіння в досягненні мети* (1), що має ядерний статус в МС українців при осмисленні її носіями феномену успіху. У той же час, подібна КО у складі концепту SUCCESS “The guarantee of SUCCESS is luck” 31 (1,28%): *luck* (23); *fortune* (8) має периферійний статус в американській МС.

Представники інтернальної американської спільноти під час досягнення успіху частіше демонструють активність і постійну наполегливу цілеспрямовану діяльність, більше покладаються на власні зусилля й реальну кропітку працю в зіставленні з носіями української лінгвокультури, які, виявляючи свою екстернальність, частіше демонструють колективну пасивну сутність у житті загалом і в процесі досягнення успіху зокрема.

Так, якщо в американській МС успіх і невдача концептуалізуються більшою мірою через внутрішні, **інтернальні** каузальні чинники (*особиста відповідальність, докладені зусилля, власні здібності, тяжка праця* та ін.), то в українській МС при рефлексії досліджуваних феноменів актуалізуються переважно зовнішні, **екстернальні**, каузальні атрибуції (*(не)везіння, (не)сприятливі обставини, випадковість, труднощі завдання, допомога* тощо). Детальніше про екстернальні та інтернальні риси агентів дії йдеться в нашій попередній науковій розвідці [10].

Ядерними при цьому в МС українців виступають КО, у яких відбивається зовнішня каузальна атрибуція – *випадковість*: окрім вже згадуваної КО “УСПІХ – це везіння” 89 (3,88%), до ядра концепту НЕВДАЧА належить КО “НЕВДАЧА – це невезіння” 109 (4,98%): *невезіння* (57); *коли постійно не щастить* (22); *не щастить* (13); *коли людину переслідує невезіння* (11); *коли тобі зрадила фортуна* (3) та ін. Подібні КО в МС американських комунікантів мають належність до периферійних зон концептів SUCCESS і FAILURE.

На користь екстернального національного характеру українців свідчать і риси, виокремлені О.С. Стражним та С.І. Беляєвим – *інертність, повільність, безініціативність*, певний *соціальний фаталізм* – віра в автоматичність історичного процесу, утримання від участі в розв'язанні серйозних соціально-політичних проблем [3; 22].

Значущими в осмисленні явищ успіху й невдачі носіями американської та української МС виступають релігійні традиції зіставлюваних лінгвосоціумів, оскільки віра, що є основою будь-якої релігії, виявляється однією з віртуальних складових людської природи та одним з

ресурсів загальнолюдської еволюції, вказуючи індивідові на доцільність певного способу життя.

Домінантною вірою в США традиційно вважається протестантизм, який став базою для формування національного менталітету і системи цінностей американців. Досягнення успіху в результаті тяжкої праці проголошувалося засобом служіння Богу, в той час як негаразди і поразки розглядалися як шлях до розуміння духовності індивіда [13: 362]. Із плином часу абсолютно ототожнилися служіння Богу та служіння самому собі, а релігія набула функціонального практичного характеру, однією з найважливіших її складових стало досягнення індивідом успіху [20: 5].

Цікавим видається зв'язок протестантської релігійної етики та специфіки емоційної рефлексії американськими мовцями феноменів успіху й невдачі. У межах протестантизму, що суттєво вплинув на формування американської ментальності, емоція розглядалася в тісному зв'язку з іраціональністю, суб'єктивністю і хаосом, що призводять до неправильних висновків і дій. Емоція вважалася серйозною перешкодою на шляху до раціонального сприйняття явищ [цит. за 7: 72].

На користь цього може свідчити виокремлена у структурі та змісті концепту SUCCESS за даними експерименту КО "SUCCESS is expressed by emotions" 6 (0,25%): *emotion* (6), що є надзвичайно слабконаповненою та виявляє низьку актуальність для носіїв американської МС при осмисленні ними сутності успіху. Український культурний ареал не забороняє відкритої демонстрації своїх емоцій, а емоційна людина сприймається оточенням позитивно як така, що має багаті та сильні почуття [цит. за 7: 69].

Тим не менш, під час аналізу експериментальних даних, одержаних як від українського, так і від американського колективного респондента, зафіксовано низьку подібних за змістом вербальних реакцій, що відбивають специфіку емоційного ставлення мовців обох спільнот до успішного та невдалого результатів. Ці реакції є наступними: *задоволення* (66), *радість* (28), *почуття піднесення та енергійності / a feeling of satisfaction* (22), *good mood* (21), *contentment* (15) / *розчарування* (73), *незадоволення* (43), *депресія* (30), *злість* (23), *роздратування* (17), *розпач* (4) / *disappointment* (44), *sad* (23), *nervous* (21), *depression* (13), *fear* (12), *despair* (2), *embarrassment* (2) та ін.

Вартим уваги є той факт, що за результатами ПЕД у МС американських мовців вичленовується КО "SUCCESS is realized within faith in God" 33 (1,37%): *God* (17); *Jesus Christ* (6); *when you love God and God loves you* (4); *a cross* (2); *religion* (1); *knowing that you lived for God* (1); *when you know that you love God and others unconditionally* (1); *when you keep failing until God gets tired of making you fail* (1). Зазначена КО актуалізує безпосередній зв'язок успіху з вірою в Бога, і, хоч не є суттєвою за своїм обсягом, однак свідчить про значущість для певної кількості американських респондентів релігійних вірувань у процесі рефлексії їхньою МС успіху. Подібної КО не виявлено в структурі та змісті концептуального фрагменту успіху в МС українців.

Українська культура історично пов'язана більшою мірою з православною релігійною етикою, основою якої був очевидний причинно-наслідковий зв'язок між зневагою до фізичного тіла та удосконаленням своєї духовної складової, а також засудження прагнень людини до земної успішності, що заважають її духовному розвитку, перебиваючи шлях до Божого Царства [19]. Перенесення релігійних понять на мирське життя спричинило відсутність у східнослов'янській ментальності й, зокрема, українському національному характері та свідомості єдиної гармонійної теорії успішності та сприяло появі глибинних комплексів, що виявлялися в запереченні особистісного індивідуального успіху [13: 362].

Із набуттям Україною незалежності, початком формування якісно нових суспільно-економічних відносин, розвитком ринкової економіки уявлення українського соціуму про успіх значно модифікувалися. Як зауважує О. В. Караханян, успіх, що у соціальному плані є значною мірою пов'язаним із позитивною соціальною мобільністю й досягненням бажаного соціального статусу, на часі вважається представниками пострадянських спільнот абсолютно неможливим ані без фінансової заможності, ані без духовного прогресу індивіда [13: 365].

Так, актуальними для українських респондентів, за даними ПЕД, виступають КО "УСПІХ – це багатство" 220 (9,6%): *гроші* (116); *добробут* (46); *багатство* (18);

достаток (16); забезпеченість (10); фінансова стабільність (8); процвітання (3); розкіш (2) та ін., “УСПІХ – це щастя” 126 (5,5%): щастя (102); особисте щастя (18); щастя від реалізації своїх задумів (2); щастя і взаєморозуміння (1) та ін., “УСПІХ – це самореалізація” 25 (1,09%): самореалізація (24); самовираження людини (1); “УСПІХ – це гармонія” 23 (1%): гармонійність (10); гармонія (5); гармонія у всіх сферах життя (5); гарна фізична і моральна форма людини (1) та ін.

Останнім часом точиться все більше дискусій стосовно американізації української культури [15; 16; 17 та ін.]. Особливий вплив на суспільну свідомість чинять продукти американської кіно- та медіаіндустрії, музичні твори (реп, хіп-хоп), американські свята (Хеллоуїн, День Св. Валентина та ін.), копіюється американська манера поведінки під час участі у спортивних заходах (на перше місце виходить не професіоналізм, а ефектність, видовищність).

Американська культура, здійснюючи вплив на українську суспільну свідомість, визначає соціокультурну специфіку осмислення українськими комунікантами явищ успіху й невдачі. За результатами ПЕД, вищленюється КО концепту УСПІХ “Символом УСПІХУ є долар” 8 (0,35%): долар (8), у якій відображається актуальність національної американської валюти для носіїв української лінгвокультури.

Символами успіху для українського колективного респондента також виступають американські фінансові магнати – Рокфеллер (18); кінонагороди – статуетка “Оскар” (16); винахідники – Біл Гейтс (12), Генрі Форд (1); музичні твори – пісня Тіни Тернер “You’re simply the best” (4); актори – Брук Девіс (1); персонажі мультфільмів – Міккі Маус (1); літературні персонажі – Мартін Іден (1) та ін.

Серед одержаних вербальних реакцій українських інформантів на слово-стимул невдача реєструється низка асоціативних одиниць, що фіксують в українській МС образи американських політиків – Джордж Буш (6), відбивають відомі американські образи кіно- і мультиплікаційних героїв, що асоціюються в українців з невдачею: злодії з фільму “Сам удома 1/2” (2); Брюс Всемогутній (1); Гомер Сімпсон (1) та ін.

Натомість, за результатами ПЕД, не зареєстровано жодної національно-маркованої вербальної реакції американських респондентів на слова-стимули *success* і *failure*, які б позначали конкретних визначних українських особистостей або зразків української національної культури, що впливали б на специфіку розуміння американцями явищ успіху та невдачі.

Примітним є той факт, що, якщо в американських мовців успіх асоціюється переважно з образами американських відомих постатей, то в українських опитуваних успіх асоціюється більшою мірою не з вітчизняними уславленими особистостями, а з представниками інших лінгвоспільнот, особливо американської.

Слід зазначити, що у межах макроструктури концептів SUCCESS і УСПІХ об’ємнішою виступає соціально-культурна зона американського концепту в зіставленні з українським – відповідно 6,82% од. і 1,78% од., що свідчить про вагомішу роль національно-культурних маркерів для американської лінгвоспільноти при осмисленні її представниками сутності успіху на відміну від українського мовного соціуму.

Отже, у межах цієї наукової розвідки із залученням даних проведеного ПЕД ми розглянули деякі особливості формування та функціонування концептуальних фрагментів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА в мовній свідомості американських та українських комунікантів, що є зумовленими впливом низки історичних, суспільно-політичних, етико-релігійних, культурних тощо чинників.

У перспективі доцільними є більш детальні дослідження соціолінгвістичної специфіки концептуалізації фрагментів успіху й невдачі мовною свідомістю представників не лише американської та української, а й інших комунікативних спільнот з опертям на різноманітний мовний та мовленнєвий матеріал.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адонина И.В. Концепт “успех” в современной американской речевой культуре : автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / И.В. Адонина. – Хабаровск, 2005. – 22 с.

2. Андриенко А.А. Концепт “успех” в американской и русской лингвокультурах (на материале популярно-делового дискурса) : автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / А.А. Андриенко. – Белгород, 2010. – 21 с.
3. Беляев С.И. Загадка украинской души. Особенности менталитета украинцев [Электронный ресурс] / С.И. Беляев // Навигатор / Научно-практический аналитический ресурс. – Режим доступа к статье : <http://www.navigator.lg.ua/arts.php?mode=r&art=r0073>
4. Білько О.І. Життєвий успіх як елемент духовного світу українського студентства : одухотворяючи успіх чи раціоналізуючи духовність? / О.І. Білько, О.С. Голіков // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Харків : РВВ ХНУ, 2011. – № 948. – С. 35-44.
5. Гаджиев К.С. Американская нация : национальное самосознание и культура : монография / Камалудин Серажудинович Гаджиев. – М. : Наука, 1990. – 240 с.
6. Гаджиев К.С. США : Эволюция буржуазного сознания : монография / Камалудин Серажудинович Гаджиев. – М. : Мысль, 1981. – 255 с.
7. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія / Ірина Олександрівна Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
8. Гущина С. Значення ментальності для формування мовної картини світу : компаративний аналіз української та англійської мов / С. Гущина // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2012. – Вип. 104 (2). – С. 201-204.
9. Ільїна Ю.М. Психологія успіху : онтологія проблематики [Електронний ресурс] / Ю.М. Ільїна. – Режим доступу до статті : <http://www.psy-science.com.ua/department/zbirnyk-2008/6.htm>
10. Калініченко В.І. Когнітивно-психологічні аспекти дослідження вербалізованих концептів УСПІХ, SUCCESS, НЕВДАЧА, FAILURE (на матеріалі сучасної української та американської літератури) / В.І. Калініченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2011. – Вип. 95 (1). – С. 209-217.
11. Калініченко В.І. Ядерний зміст вербалізованих концептів УСПІХ, SUCCESS, НЕВДАЧА, FAILURE (на матеріалі сучасної української та американської художньої літератури і психолінгвістичного експерименту) / В.І. Калініченко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Луцьк : РВВ ВНУ, 2011. – № 5. – Ч. 1. – С. 163-169.
12. Калініченко В.І. Особливості польової стратифікації концептів УСПІХ, НЕВДАЧА, SUCCESS, FAILURE за результатами психолінгвістичного експерименту / В.І. Калініченко // Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań : Międzynarodowej Naukowej-Praktycznej Konferencji, 28-30.12.2012 : materiałach. – Polska, Warszawa : Sp. z o.o. “Diamond Trading Tour”, 2012. – Część 5. – S. 71-80.
13. Караханян Е.В. Понятие успеха в российской культуре / Е.В. Караханян // Вестник Башкирского государственного университета. – Уфа : Изд-во БГУ, 2008. – Т. 13. – № 2. – С. 362-366.
14. Комих Н.Г. Соціокультурний контекст становлення та розвитку підприємництва в Україні : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 “Спеціальні та галузеві соціології” / Н.Г. Комих. – Харків, 2006. – 18 с.
15. Коскін В. Українська ментальність як чинник успіху [Електронний ресурс] / В. Коскін // Всеукраїнський загальнополітичний освітнянський тижневик “Персонал Плюс”. – Режим доступу до статті : <http://www.personal-plus.net/304/4300.html>
16. Лукеря І. Американізація культури [Електронний ресурс] / І. Лукеря // Politiko. – Режим доступу до джерела : <http://politiko.ua/blogpost56094>
17. Мельцер Л.Г. Феномен западництва и украинские реалии [Электронный ресурс] / Л.Г. Мельцер // Логика и методология социальных исследований. – Режим доступа к статье : <http://zinoviev.in.ua/?p=76>
18. Найденов Н.Д. Основные понятия менеджмента : учебное пособие [Электронный ресурс] / Н.Д. Найденов, В.П. Чесноков. – Режим доступа к источнику : http://management-books.biz/teoriya-menedjmenta_693/ierarhiya-potrebnostey-maslou-17958.html
19. Опарин А. А. Религии мира и Библия. Часть II. Религия и развитие государств. Есть ли связь? Глава 6. Протестантизм в Северной Америке и Европе [Электронный ресурс] / А. А. Опарин. – Режим доступа к источнику : <http://nauka.bible.com.ua/religion/rel2-06.htm>
20. Паршина Н.Д. Лингвокультурологическое поле концепта “успех” в американском варианте английского языка : автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Н.Д. Паршина. – М., 2007. – 16 с.
21. Руденко І.І. Ментальність і економічний успіх / І.І. Руденко // Wydział zamiejscowy nauk prawnych i ekonomicznych Katolickiego uniwersytetu Lubelskiego Jana Pavla II. – Warszawa : Tomaszow Lubelski, 2010. – S. 35-45.
22. Стражний О.С. Український менталітет як засіб досягнення успіху [Електронний ресурс] / О.С. Стражний // Релігія в Україні. – Режим доступу до джерела : http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/6771-ukrayinskij-mentalitet-yak-zasib-dosyagnennya-uspixu.html
23. Хорішко Л. Свобода дії як чинник політичного успіху / Л. Хорішко // Політичний менеджмент. – К. : Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2006. – С. 91-98.
24. Чернишенко І.А. Вербалізація ціннісних концептів у соціально-політичному та соціологічному дискурсі української мови / І.А. Чернишенко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2008. – Вип. 89 (1). – Ч. 4. – С. 362-370.